

AKO NA ZAČLEŇOVANIE RÓMOV?

VZDELANIE

NA ÚVOD

Pri diskusiách o začleňovaní Rómov dochádza často a stále viac ku konfliktom medzi mimovládny sektorom a volenými zástupcami a zástupkyňami na rôznych úrovniach.

U nás v Rómskom advokačnom a výskumnom stredisku sa takýmto konfliktom snažíme vyhnúť, lebo vieme, že cesta vpred vedie cez vzájomné porozumenie.

Je nám jasné, že obce riešia množstvo problémov, v rade ktorých sa začleňovanie Rómov javí ako jeden v dlhom zástupe. A hoci pre nás je táto téma prioritou, podobné nastavenie nemusí zdieľať každý.

Jedným z dôvodov, prečo táto téma zostáva na okraji záujmu, býva aj fakt, že obciam nemá kto pomôcť. V RAVS sme sa rozhodli túto pomoc obciam poskytnúť od prvej motivácie cez poradenstvo až po vyhodnocovanie iniciatív a ich dopadov. Naš prístup sa zakladá na princípe vzájomnej spolupráce. Naša expertíza spočíva predovšetkým v inkluzívnom školstve. Radi sa s vami o naše znalosti podelíme.

Naše snahy realizujeme v rámci iniciatívy *Roma for Slovakia - Rómovia pre Slovensko*, ktorú podporujú rómske a pro-rómske mimovládne organizácie a viacerí jednotlivci. Veríme totiž, že Rómovia pre Slovensko už mnoho urobili a ešte viac urobiť môžu.

Zuzana Balážová

predsedníčka RAVS

KDE SME

Obraz o stave začleňovania Rómov sa pomerne jasne prejavuje predovšetkým v téme vzdelávania. Tu nastáva komplikovaná situácia, kedy vďaka vzdelaniu môže dôjsť k začleneniu Rómov, ale zároveň platí, že vďaka začleneniu môžeme zvýšiť vzdelanosť u Rómov.

Zatiaľ však nedosahujeme príliš pozitívne výsledky. Podľa výsledkov, ktoré publikovala v roku 2016 Agentúra EÚ pre základné práva (FRA)¹ prechádza vylúčenie Rómov všetkými úrovňami vzdelávania. Spomedzi štvor- až šesť-ročných rómskych detí len 34% navštevuje predškolské zariadenie pri celoštátnom priemere 77%. Správa tiež poukázala na skutočnosť, že až 62% rómskych detí sa vzdeláva v prostredí, kde všetky alebo takmer všetky deti v triede sú rómske. Negatívnych ukazovateľov je viacero, a bez značných zásahov do systému vzdelávania nemôžeme očakávať zlepšenia.

¹ „Second European Union Minorities and Discrimination Survey: Roma – Selected findings“ European Union Fundamental Rights Agency, 2016.

KAM SA CHCEME DOSTAŤ

Stratégia SR pre integráciu Rómov do roku 2020 (z roku 2011) si stanovuje niekoľko cieľov pre oblasť vzdelávania: 1) účasť aspoň 50% rómskych detí na predškolskom vzdelávaní; 2) 100% mladých Rómov aby malo ukončené základné vzdelanie (ISCED 2); 3) zvýšenie účasti Rómov a Rómkov na vyššom vzdelávaní; 4) podpora menšinového školstva a mnohé ďalšie.

HISTÓRIA

Vylúčenie Rómov z verejného života a ich fyzické oddeľovanie – segregácia – má dlhú históriu a prejavuje sa v rôznych formách. Vo vzdelávaní ho vnímame predovšetkým vo forme zaraďovania rómskych detí do samostatných tried či škôl. Zásadné zmeny prišli (alebo mali prísť) po roku 2000, keď sa intenzívnejšie dostala táto téma do medzinárodného povedomia.

V roku **2007** rozhodol Európsky súd pre ľudské práva v Štrasburgu v kauze **D.H. a ostatní proti Českej republike** v historicky prvom rozsudku európskeho súdu o zákaze segregácie Rómov. Tu je dôležité poznamenať, že hoci sa rozsudok primárne týkal 18 rómskych detí z Ostravy, rozsudky Európskeho súdu pre ľudské práva sú záväzné pre všetky členské krajiny Rady Európy, vrátane Slovenska.

O segregácii Rómov súd však nerozhodoval zďaleka naposledy. Kým v rozsudku proti Česku sa rozhodovalo o oprávnenosti nadmerného zaraďovania rómskych detí do špeciálnych škôl, ďalšie kauzy poukázali na iné formy segregácie. V roku **2008** v kauze **Sampanis proti Grécku** sa súd zaoberal vzdelávaním rómskych detí v prístavbe tej istej školy. Podobne v kauze **Oršuš a ostatní proti Chorvátsku** z roku **2010** súd objasnil, že ani oddelené vzdelávanie rómskych detí na základe domnelého jazykového znevýhodnenia nie je ospravedlnením pre segregáciu. A v roku **2013** sa Európsky súd pre ľudské práva istým spôsobom vrátil k prvému rozsudku, keď opäť riešil zaraďovanie do špeciálnych škôl, tentokrát diskrimináciu v testovaní v kauze **Horváth a Kiss proti Maďarsku**.

Na Slovensku je najznámejším rozhodnutím súdu v otázke segregácie rómskych detí prípad zo Šarišských Michalian, ktorý viedol k legislatívnemu zákazu segregácie v školskom zákone. Doteraz však oddelené vyučovanie zostáva pre mnohé rómske deti realitou.

10 SPOLOČNÝCH ZÁKLADNÝCH PRINCÍPOV

Najjednoduchším a pritom najefektívnejším nástrojom začleňovania Rómov je 10 spoločných základných princípov - [10 Common Basic Principles on Roma Inclusion](#), ktoré boli prvý raz prezentované počas Českého predsedníctva Európskej únie v roku 2009.

- 1) **Konštruktívne, pragmatické a nediskriminačné politiky:** je dôležité, aby politiky nevznikali na základe predstáv, ale skutočne odrážali lokálnu realitu. Využite štúdie, prieskumy, návštevy!
- 2) **Explicitné ale nevylučujúce zacielenie:** ak politiky sú zamerané na Rómov, ale nie sú dostupné iným - žijúcim v podobných podmienkach, môže sa atmosféra zhoršovať. Zabraňte tomu!
- 3) **Interkultúrny prístup:** Rómovia sa môžu učiť od Nerómov a naopak. Umožnite im to!
- 4) **Smerovanie k hlavnému prúdu:** z dlhodobého hľadiska nemôžeme udržiavať "rómske" projekty a programy. Smerujte k tomu, aby neboli špeciálne služby pre Rómov potrebné!
- 5) **Vedomie rodového rozmeru:** Rómske ženy trpia viacnásobnou diskrimináciou. Dajte im vo vašom projekte šancu!
- 6) **Prenos fungujúcich politík:** učte sa na vlastných skúsenostiach, ale aj na skúsenostiach iných, z iných lokalít, iných krajín!
- 7) **Využitie nástrojov EÚ:** nezabudnite na dostupné nástroje! Napríklad tento zoznam!
- 8) **Zapojenie regionálnych a lokálnych samospráv:** každý má v začleňovaní svoju úlohu. Problémy treba riešiť na všetkých úrovniach.
- 9) **Zapojenie občianskej spoločnosti:** využite miestne mimovládne organizácie! Majú kontakty, skúsenosti a radi sa podelia.
- 10) **Aktívne zapojenie Rómov:** Rómovia nemôžu byť len pasívnymi prijímateľmi pomoci, aktivizujte ich, využite ich vo vašich aktivitách!

KDE NA TO VZIAŤ

Viacero vlád Slovenskej republiky si stanovilo začlenenie Rómov ako svoju prioritu a hoci treba priznať, že sa dalo dosiahnuť omnoho viac, v niekoľkých oblastiach možno identifikovať pozitívne výsledky. Je tomu tak často aj vďaka financovaniu z prostriedkov EÚ.

Aktuálne zaujímavé môžu byť predovšetkým výzvy pre budovanie kapacít škôlok. Odborníci a odborníčky sa zhodujú na pozitívnom vplyve predškolskej výchovy a vzdelávania na celkový rozvoj detí pochádzajúcich zo znevýhodňujúceho prostredia.

V januári 2016 bola napríklad vyhlásená výzva zameraná na výstavbu a rekonštrukciu materských škôl, ktorá prioritne podporuje 150 obcí s najnižším indexom rozvinutosti, avšak dostupná je tiež pre ďalších 894 obcí a miest. Pre 125 oprávnených obcí a miest bola v júli 2016 vyhlásená výzva na výstavbu a rekonštrukciu komunitných centier. Informácie o výzvach možno nájsť na stránke Ministerstva vnútra SR: <http://www.minv.sk/?aktualne-vyzvy-na-predkladanie-ziadosti-o-nenavratny-financny-prispevok>

Tu je potrebné uviesť, že uvedené výzvy sa v zmysle ich zdrojového fondu týkajú len výstavby a rekonštrukcií. Hoci zatiaľ neboli výzvy vyhlásené, očakáva sa, že budú čoskoro vyhlásené aj ďalšie výzvy týkajúce sa takzvaných „mäkkých“ investícií – teda jednoducho povedané: ak už obec či mesto postaví škôlku, v ďalšej výzve bude môcť dostať dotáciu na zamestnancov, asistentov, či špecifické programy uskutočňované v materskej škole.

Zásadným pritom je pravidlo 3D – desegregácia, degetoizácia a destigmatizácia. Dôraz je teda kladený na to, aby projekt smeroval k začleneniu, nie k prehĺbeniu segregácie, ako to mu v minulosti v niekoľkých prípadoch bolo.

NA KOHO SA OBRÁTIŤ

Je prirodzené, že obzvlášť pre obce s menšími kapacitami môžu byť uvedené výzvy pomerne komplikované. Administratívna záťaž potom často spôsobuje, že niektoré obsahové ukazovatele uniknú. A hoci technickú asistenciu ponúkajú napríklad aj súkromné konzultantské spoločnosti, po obsahovej stránke sa projektom venujú často len mimovládne organizácie.

Ak potrebujete čokoľvek konzultovať ohľadom uvedených výziev, obráťte sa priamo na Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity alebo Odbor inklúzie marginalizovaných rómskych komunít na Ministerstve vnútra SR.

Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity

+421 2 509 44961

Ministerstvo vnútra, Odbor inklúzie marginalizovaných rómskych komunít

+421 2 509 45 023

Ak si ale neviete rady napríklad s tým, ako nastaviť projekt tak, aby skutočne smeroval k začleňovaniu a neprehľboval segregáciu, obráťte sa na mimovládne organizácie, ktoré sa téme venujú. Radi vám pomôžeme aj my v Rómskom advokačnom a výskumnom stredisku:

www.romadata.org
ravs.skalice@gmail.com

RAVS je členom European Roma Grassroots Organisations Network.

www.ergonetwork.org